

לעילוי נשמות
 יומטוב בן אסתר אליאסי ז"ל
 שרה בת חוטה כחלון ז"ל
 ת.נ.צ.ב.ה

בית יעקב?!

עיון בפרשת השבוע על פי "התורה והמצוה" למלבי"ם

1. שמות י"ט, ג'-י"ב; כ', ט"ז-י"ז

(ג) וּמִשָּׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי זְשָׁרִים וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלָי: (ה) וְעַתָּה אִם שָׂמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיַּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) וַיָּבֹא מִשָּׁה וַיִּקְרָא לְקַנְיֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לְפָנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוְּהוּ יְהוָה: (ח) וַיַּעֲזֹו כָּל הָעָם יַזְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה זַעֲשֵׂה וַיֵּשֶׁב מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל יְהוָה: (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה הֲזֵה אָנֹכִי בָּא אֵלָיךָ בְּעַבְדְּךָ הָעֶזְרָא בְּעֶבְרַת הָעָם בְּדְבָרֵי עֲמָרְךָ וְגַם בָּךְ יֵאֱמָרְנוּ לְעוֹלָם וַיַּגִּד מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל יְהוָה: (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה לָּךְ אֵל הָעָם וְקִדְשִׁיתֶם הַיּוֹם וּמִזְכָּר וּכְפָסוּ שְׂמַלְתֶּם: (יא) וְהָיוּ זְכָרִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲיֵי כָּל הָעָם עַל הַר סִינַי: (יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׂמָרוּ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְגַזַּע בְּקִצְהוּ כָּל הַזָּנֵעַ בְּהָר מוֹת יוֹמֹת: ... (טז) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפָּיִדִים וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הַהָר עֹשֵׂן וַיִּרְא הָעָם וַיַּעֲזֹו וַיַּעֲמָדוּ מִרְחוֹק: (יז) וַיֹּאמְרוּ אֵל מִשָּׁה דַּבֵּר אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבַּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּן נְמוֹת: (יח) וַיֹּאמֶר מִשָּׁה אֵל הָעָם אֵל תִּירָאוּ כִּי לִבְעֹבֹר נִסוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִזְזָאוּ: (יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחוֹק וּמִשָּׁה נָגַשׁ אֵל הָעָרְפָּל אֲשֶׁר שָׂם הָאֱלֹהִים:

2. מלבי"ם שמות י"ט, ג'-י"ב; כ', ט"ז-י"ז

(ג) ומשה עלה. ... כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, יש הבדל בין אמירה ובין הגדה, שהגדה היא

מגיד לו דבר חדש נפלא ממנו ונודע לו ע"י המגיד, וענין שנחנץ לו לדעתו, ואמירה כולל כל מאמר שיאמר לו בפיו, ויש הבדל בין בית יעקב ובין בני ישראל, שכמו שביעקב הורה שם יעקב על שם הלידה ושם ישראל ציין שם המשרה והמעלה, ונקרא בשם זה אחר ששר עם המלאך ויוכל ויצא מן הטבע אל ענין הנסיי, כן בניו ההמונים נקראו בשם יעקב, וגדולי האומה או העם כשהם במעלה עליונה נקראו בשם ישראל, לפ"ז צוהו שיאמר לבית יעקב שהם ההמון דברים קלים פשוטים, ושיגד לבני ישראל שהם גדוליהם וזקניהם דברים גדולים חדשים. והנה כתיב ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך, שהם שתי מדרגות:

[א] מצד הבחירה אף שלא עבדוהו בעבודה ומעשים, שיבחר ה' לפעמים באיש מבין יתר האנשים אף שאינו במדרגת עבד ע"י מעשיו, [ב] מי שהוא עבד ה' וראוי לעמוד לפניו מצד עבודתו, וה' בחר בזרע יעקב מצד הבחירה אף בהמון שנקראו בשם יעקב ולא עבדוהו, שעז"א יעקב אשר בחרתיך, ואח"כ הצטיינו לפניו בעבודה ומעו"ט עד שנקראו בשם ישראל ונקראו עבדיו, שעז"א ואתה ישראל עבדי:

(ד) אתם ראיתם. תחלה באר האמירה שיאמר לבית יעקב שהם ההמון שבם בחר ה' מצד הבחירה שלא בהשקף על מעשיהם, אתם ראיתם [בראות העין שהוא גדול מכל המופתים] אשר עשיתי למצרים הגם שמה"ד קטרג הללו עע"ז וכו', ואשא אתכם על כנפי נשרים כי הייתם משוקעים בתהום טומאת מצרים ונשאתי אתכם מן העמק אל הרום כנשר שנושא את גוזליו לרום שמים במקום שא"א לשום עיט דורס להגיע לשם, ואביא אתכם אלי להיות תחת השגחתי לא תחת הטבע והמערכה:

(ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי. לקבל את התורה, ושמרתם את בריתי שהוא הברית שכרת ה' עמם על שמירת התורה והמצוות, והייתם לי סגולה מכל העמים, יש הבדל בין עם סגולה ובין עם קדוש, שסגולה היא

דבר שחשוב מצד הבחירה דבר שיקר בעיני בעליו מצד החן והיופי וישים אותו באוצר מיוחד כמו סגולת מלכים והמדינות, ונקראו עם סגולה מצד שבחר ה' בהם אף שאינם עבדי ה' וגוי קדוש, אבל עם קדוש נקראו בעת יתקדשו ויתרוממו מצד קדושת מעשיהם, כמ"ש (דברים ז' ו', ושם יד ב), כי עם קדוש אתה לה' אלהיך כך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים, שעם קדוש מציין מעלתם מצד קדושת מעשיהם, ועם סגולה מציין מה שבחרם ה' בלא שום הכנה מצדם, ולכן לבית יעקב שהוא ההמון אמר שיהיו סגולה אף שאינם גוי קדוש, והגם שלי כל הארץ, תהיו אתם הסגולה כמ"ש להיות לו לעם סגולה מכל העמים:

(ו) ואתם. זה יגיד לבני ישראל הגדולים, אולם אתם בני ישראל [שכנוי הגוף הנוסף על הפעל בא תמיד לדיוק] אתם גדולי האומה וזקניה, לכם אני מצוה שתהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שהכהנים הם המיוחדים לעבודת ה' וכן תהיו כהני ה' עובדים עבודתו, ותהיו גוי קדוש מתקדשים במעשים נפלאים בקדושה יתרה ובקורבה לאלהים, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ר"ל דברים האחרונים שיהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש לא תאמר אל בית יעקב רק אל בני ישראל, כי כמו שא"א שכל האילן יהיה פרי, וכל הגוף יהיה לב ומוח, שבהכרח ימצא בהאילן שרשים וקליפה ועץ ועלים שהם טפלים אל הפרי ושומרים את הפרי, וכן ימצא בגוף עצמות ובשר ידיים ורגלים שכלם טפלים אל הלב והמוח ששם משכן הנפשות, כן ימצאו בהאומה אנשים המונים שהם במדרגת העץ והעלים או הבשר והעצמות, ואנשים אלהיים יחידי סגולה שהם במדרגת הלב והפרי, והבטיח להם שגם בית יעקב ההמוניים יהיו סגולה כשישמרו תורת ה', ושהגדולים שבהם יהיו קדושים וכהני ה' נעלים מעניני הטבע מושלים על כל המעשים, שעז"א ממלכת כהנים, וזה הגדה מיוחדת חדשה לבני ישראל גדולי האומה:

(ז) **ויבא משה ויקרא לזקני העם**, אחר שנצטוו לחלק את העם לשתי מפלגות, ההמון לבד ויחידי סגולה לבר, ואל הזקנים נצטוו צווי מיוחד שצווי של ההמון נכלל בהם, והם העיקר, ע"כ יחד דברו אל הזקנים כי לפניהם שם כל הדברים, משא"כ לבית יעקב לא הוצרך לשום לפניהם רק מקצת מן הדברים:

(ח) **ויענו כל העם יחדו**. אמנם העם שהם ההמון לא רצו בזה שיהיו ביניהם מדרגות חלוקות, כי רצו שיהיה כמו לעת"ל שכולם יהיו במדרגה גדולה, אם בענין הנבואה כמ"ש ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו, אם בענין הלמוד כמ"ש ולא ילמדו עוד איש את אחיו לדעת את ה', אם בענין שיקראו כהני ה' וגוי קדוש כמ"ש ועמדו זרים ורעו צאנכם ואתם כהני ה' תקראו (ישעי' טא), וכן רצו שיהיה עתה שכלם יהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש ויהיו כולם שוים, וז"ש ויענו כל העם יחדו, שכבר בארתי בכ"מ ההבדל בין יחד ובין יחדו, שמלת יחדו מורה על השווי שחשבו א"ע כולם שוים, ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ר"ל גם מה שדבר אל הגדולים שיהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש נעשה כולנו, באין הבדל, כמ"ש ועמך כלם צדיקים (שם ט), ומבואר ממילא שלפי תשובתם לא רצו שמשה ואהרן וכ"ש הזקנים יהיו אמצעיים בינם ובין ה' ולא רצו שיקבלו התורה ע"י משה, רק שכלם יתעלו למדרגת הנבואה ויקבלו התורה מה' בעצמו בלי אמצעי כמ"ש חז"ל שאמרו רצוננו לראות את מלכנו, וזה היה טעות קרח שאמר כי כל העדה כלם קדושים:

וישב משה את דברי העם אל ה', יש הבדל בין וישב משה ובין מ"ש אח"כ ויגד משה את דברי העם אל ה', כי השבה הוא תשובה ומענה על מה שנשלח, והגדה הוא אם מגיד דבר חדש מוסף על מה שנשלח, כי במ"ש העם כל אשר דבר ה' נעשה יש תשובה על דברי ה' שיעשה כמו שמבקש מאתם שישמעו בקולו וישמרו בריתו, שזה קבלו ג"כ עליהם, כי יש בכלל מאתים מנה, אולם יש בזה גם הגדת דבר חדש שרוצים שיהיו כלם ממלכת כהנים וגוי קדוש נביאים וחוזים ולמודי ה' שע"ז לא נשלח משה אל העם ההמון, ותחלה השיב משה תשובה על מה שנשלח לאמר שהעם מקבלים את דברי ה', ולא הזכיר מן הדבר החדש שבקשו, ועז"א וישב משה:

(ט) **ויאמר ה' אל משה**. ... ויגד משה את דברי העם אל ה', אז הגיד משה לה' דבר חדש, מה שלא נשלח עליו, חוץ ממה שהשיב תשובה על הדבר שנשלח עליו, והוא מה שהוסיפו העם לבקש שלא יהיה ביניהם חלוף מדרגות ושרוצים שכולם יהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש, וזה כולל ג"כ שאין רוצים שיהיה אמצעי בינם לבין ה' ושיגיע להם התורה ע"י משה, ואחריו ע"י הזקנים כמ"ש כיצד סדר משנה שלמדו התורה ע"י משה ואהרן ונו"א והזקנים כמ"ש בעירובין (דף סד), רק רצו שה' ידבר עם כולם פנים בפנים ויתן להם את התורה כולה בעצמו בלא שליח, ובאמת מבואר בדברי חז"ל שאם היו זוכים לזה אז ולא היו מתיראים מן האש, היו כולם עולים בהר ה' והיו מקבלים כל התורה מפי הקב"ה בעצמו והיו למדין ולא שכחין, ואמר במכילתא רבי אומר וכי מה אמרו ישראל לאמר למקום אמרו רצוננו לשמוע מפי מלכנו לא דומה שומע מפי פרגוד לשומע מפי מלך אמר המקום תן להם מה שבקשו:

(י) **ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם**. אז הסכים ה' לזה עפ"י שאלתם שינסה דבר זה בעשרת הדברות לדבר עמהם פנים אל פנים שלא באמצעות משה ויראה אם יהיו נכונים לזה ואז יקבלו כל התורה מפי הקב"ה בעצמו, וע"ז צריך קדושה וטהרה והכנה יתירה, ואמר למשה שיקדש אותם בקדושה הצפונה בדעות ובמדות ובטהרת הגוף, ובקדושה הגלויה שייכבסו שמלותם, גם י"ל שרמז בכבוס השמלות גם על טהרת הגוף שהוא שמלת הנפש, ובמ"ש וקדשתם הוא קדושה הפנימית של הדעות והמדות:

(יא) **והיו נכונים ליום השלישי**. כי מדרגה זו א"א בלא הכנה, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, מבלי הבדל מדרגות רק כולם ישיגו השגה הנבואית בשווה, ובאשר א"א שתהיה נבואה זו במדרגה גבוהה כמדרגת משה כי העם אין מוכנים למדרגה זו, וצריך שיהיה השפע האלהית ע"י מחיצות ומסכים ובאמצעות כח המדמה, לכן אמר ירד שזה מכונה בירידה, ויהיה לעיני כל העם, אם לעינים החיצונים שיראו בעיני בשר תמונות מבהילות אש ועשן והר בוער, אם לעינים הפנימיים שיחזו מחזות מתיחסים עם עיני הנבואה כדרך הנבואה הנמוכה שחלה על כח הדמיון:

(יב) **והגבלת את העם**. בזה רמז ג"כ שלא יהרוס אדם להעפיל לעלות הר העיון בעיני האלהות שהם למעלה מהשגתו, כי יש לשכל האנושי ולכחותיו גבול ששם יעמוד ולא יעבור הגבול, וכמו שהיה בארבעה שנכנסו לפרדס שאחד עלה בהר והציץ ונפגע ואחד מת, כי לא יכול לסבול האור הגדול, כמי שיטריח עיניו לראות באור השמש שיכהו עיניו, או היטריח שכלו על דבר שלמעלה מהשגתו שימצא פגע או בטול לגמרי או שיצא לתרבות רעה, וזה הנמשל מ"ש כל הנוגע בהר מות יומת: ...

(טז) **ויאמרו אל משה**. אז חזרו בהם ממה שבקשו תחלה שישמענו כל התורה מפי ה' בעצמו שלא ע"י אמצעי אחר שראו שאין מוכנים לזה, ויאמרו דבר אתה עמנו ונוכל לשמוע ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות אחר שנשמתם יוצאת בכל דבור לאו כל יומא מתרחיש ניסא:

(יז) **ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא אלהים**. ר"ל מה שבא אלהים בעצמו ודבר עמכם הדברות פנים אל פנים הגם שידע שאין אתם מוכנים לזה, היה נסיון לנסות אתכם אם תוכלו לקבל הדבור ממנו בעצמו. וכבר בארתי בפ' העקדה שהנסיון יהיה לפעמים לצורך המנוסה ולצורך הרואים, שהגם שה' ידע האמת היה צריך לעשות נסיון זה בשבילכם ובשביל הרואים אחר שאתם הקשיתם לשאול שיתן לכם כל התורה בעצמו היה מוכרח להראותכם בנסיון שאין אתם מוכנים לזה.